

Матеріали

III МІЖНАРОДНОЇ МОЛОДІЖНОЇ КОНФЕРЕНЦІЇ

«ПЛАТОН МЕНІ ДРУГ, АЛЕ ІСТИНА ДОРОЖЧА»: між вірністю пам'яті та пошуком істини

3-4 березня 2025 року

Міністерство освіти і науки України
Чернівецький національний університет імені Юрія Федьковича
Філологічний факультет
Факультет іноземних мов
Факультет історії, політології та міжнародних відносин
Наукове товариство студентів, аспірантів, докторантів
і молодих учених філологічного факультету

МАТЕРІАЛИ

III Міжнародної молодіжної конференції

**«Платон мені друг, але істина дорожча»:
між вірністю пам'яті та пошуком істини**

3-4 березня 2025 року

ЧЕРНІВЦІ
Чернівецький національний університет
імені Юрія Федьковича
2025

УДК 167/168:7/9](082)
П 375

*Рекомендовано до друку Вченою радою
філологічного факультету
Чернівецького національного університету
імені Юрія Федьковича
(протокол №6 від 14 травня 2025 року)*

П 375 **«Платон мені друг, але істина дорожча»:** між вірністю пам'яті та пошуком істини: зб. матеріалів III Міжнародної молодіжної конференції (3-4 березня 2025 року, м. Чернівці). За заг. ред. Тичініної А., Горохолінської І., Калинич К., Бешлей О., Христана Н., Луцана І. Чернівці : Чернівецьк. нац. ун-т. ім. Ю. Федьковича, 2025. 340 с.

ISBN 978-966-423-966-7

У Збірнику представлені результати теоретичних і практичних досліджень у галузі сучасної гуманітаристики: філософії, літературознавства, лінгвістики, релігієзнавства, богослов'я, культурології, історії.

Конференція була організована та проведена філологічним факультетом, факультетом іноземних мов та факультетом історії, політології та міжнародних відносин Чернівецького національного університету імені Юрія Федьковича.

Для науковців, докторантів, аспірантів, студентів гуманітарних спеціальностей.

ISBN 978-966-423-966-7

УДК 167/168:7/9](082)

** За якість і достовірність результатів дослідження
відповідальність несуть автори*

© Чернівецький національний університет
імені Юрія Федьковича, 2025

Мельник Іванна ПРО ІНТЕРТЕКСТУАЛЬНІСТЬ РОМАНУ В. РАФЄЄНКА «МОНДЕГРІН»	65
Чолкан Валентина МОТИВ УТЕЧІ В ТВОРЧОСТІ РОКСОЛАНИ ЖАРКОВОЇ (НА МАТЕРІАЛІ КНИГИ «БІЖИ, ЕВРІДІКО!»).....	68
Нікоряк Анастасія, Нікоряк Наталія ІСЛАМ ЯК КОД ДО РОЗУМІННЯ АРХІТЕКТОНІКИ РОМАНУ «ПОКОРА» МІШЕЛЯ УЕЛЬБЕКА	70
Ольга Піх, Альона Тичініна МОТИВИ СТРАХУ І ЖОРСТОКОСТІ У РОМАНІ «ГОЛОДНІ ІГРИ» СЮЗАННИ КОЛЛІНЗ	74
Димовська Анна НОСТАЛЬГІЙНИЙ ПАФОС ОПОВІДАННЯ Б. ЛЕПКОГО «МОЯ ПЕРША ЯЛИНКА»	77
Мельник Ульяна НЕКЛАСИЧНІ ФОРМИ У ПОЕЗІЇ ІВАНА ДРАЧА (НА ПРИКЛАДІ ВІРША «БАЛАДА ПРО САР'ЯНІВ ТА ВАН-ГОГІВ» ЗІ ЗБІРКИ «СОНЯШНИК»)	80
Тичініна Альона МІЖ КАТАРСИСОМ І ТРАНСЦЕНДЕНЦІЄЮ: ТЕРАПЕВТИЧНИЙ ПОТЕНЦІАЛ МИСТЕЦТВА	82
Шапоренко Анна, Калинич Катерина КОЛЕКТИВНА ПАМ'ЯТЬ І МОРАЛЬНІ ДИЛЕМИ: РЕКОНСТРУКЦІЯ ІСТИНИ, СПРАВЕДЛИВОСТІ ТА ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ У РОМАНІ «ЛЕГЕНДА ПРО ДАГАД ТРІКОН».....	84
Калинич Катерина МНЕМОНІЧНІ СТРАТЕГІЇ РОМАНУ В. Ґ. ЗЕБАЛЬДА «АУСТЕРЛІЦ»: ВЗАЄМОДІЯ КУЛЬТУРНОЇ ТА ІНДИВІДУАЛЬНОЇ ПАМ'ЯТІ	87
Наместюк Світлана ФІЛОСОФСЬКО-ОНТОЛОГІЧНІ КОНСТАНТИ ПОЕТИКИ ВІЙНИ	90
Захарюк Наталія ОБРАЗИ ЯК КЛЮЧОВИЙ ЧИННИК ПАМ'ЯТІ У ТВОРЧОСТІ СТЕПАНА ЧАРНЕЦЬКОГО (НА МАТЕРІАЛІ ВІРШІВ ПЕРШОЇ ЗБІРКИ «В ГОДИНІ СУМЕРКУ»)	92
Бирбюк Христина, Тичініна Альона «ФІЛОСОФІЯ» ПОСТАПОКАЛІПСИСУ: ЕКЗИСТЕНЦІЙНІ ПИТАННЯ ТА ТРАНСФОРМАЦІЯ СУСПІЛЬСТВА.....	95
Матвієшин Катерина, Нікоряк Наталія ГЕНДЕРНІ СТЕРЕОТИПИ ТА ЇХ РУЙНУВАННЯ У РОМАНІ БЕРНАРДІН ЕВАРІСТО «ДІВЧИНА, ЖІНКА, ІНАКША»	99
Дзик Роман ПАМ'ЯТЬ У РОМАНІ ТАНІ МАЛЯРЧУК «ЗАБУТТЯ»	102
Ісапчук Юлія, Дробко Оксана ПРИГАДУВАННЯ ЯК СПОСІБ КОМУНІКАЦІЇ МІЖ ПОКОЛІННЯМИ У РОМАНІ ІСАБЕЛЬ АЛЬЄНДЕ «ЯПОНСЬКИЙ КОХАНЕЦЬ».....	105
Ісапчук Юлія, Гуцул Дар'я ПРОСТІР СПОГАДІВ ПРО ПОВСЯКДЕННЯ У РОМАНІ КЛАРИСЕ ЛІСПЕКТОР «ЧАС ЗІРКИ»	109
Віщак Юліанна ПАМ'ЯТЬ І ЗАБУТТЯ: ГЕНДЕРНА «ПОЛІТИКА» У ФЕМІНІСТИЧНИЙ НАУКОВІЙ ФАНТАСТИЦІ («ОПОВІДЬ СЛУЖНИЦІ» МАРґАРЕТ ЕТВУД, «ДІВЧИНА, ЯКУ ПІДКЛЮЧИЛИ» ДЖЕЙМСА ТІПТРІ)	112

ІСЛАМ ЯК КОД ДО РОЗУМІННЯ АРХІТЕКТОНІКИ РОМАНУ «ПОКОРА» МІШЕЛЯ УЕЛЬБЕКА

Нікоряк Анастасія

Чернівецький національний університету
імені Юрія Федьковича (Україна)
nikoriak.anastasiia@chnu.edu.ua

Нікоряк Наталія

Чернівецький національний університету
імені Юрія Федьковича (Україна)
n.nikoriak@chnu.edu.ua

Літературознавча методологія сьогодні активно використовує нові прийоми й техніки аналізу літературного тексту, зокрема поповнилася поетикою паратекстуальних зв'язків, докладно викладених Ж. Женеттом ще у 1987 р. [5]. Відомий французький дослідник тлумачить паратекст (обкладинки, назви, анотації, присвяти, епіграфи та ін.) як своєрідний «*porig*», який читачеві потрібно обов'язково «переступити». На його думку, будь-який архітектонічний контекст може вважатися паратекстом, а сутність визначається, насамперед, функціональністю, адже забезпечує тексту найвідповіднішу задуму інтерпретацію [3]. Подібну думку висловив й американський дослідник П. Магнус, співвідносячи паратекст зі специфічним «естетичним кордоном, який постійно перетинається та зміщується» [6, с. 4]. Він зауважує, що «будь-яке контекстне читання переносить центр твору з глибини його внутрішнього простору до границь, до можливих зв'язків з іншими творами, до посередницького простору» [6, с. 27]. Таким чином, такі незначні, на перший погляд, елементи здатні перетворити текст на книгу.

Поетика заголовку. Так, першим вагомим складником тексту виступає заголовок, власне, першою його графічно виділеною архітектонічною частиною, яка концентрує ідею літературного твору, фокусує авторський задум, спрямовує увагу реципієнта до домінантних складників твору, дає можливість читачеві відразу зорієнтуватися у змістовому спрямуванні твору. «Функція заголовків, – за словами Р. Барта, – досі не достатньо досліджена, принаймні зі структурального погляду. <...> Функція заголовка полягає у маркуванні початку тексту, тобто у конституюванні тексту як товару. Тому кожен заголовок має кілька одночасних значень, серед яких особливо важливими є два: (1) те, про що заголовок говорить, пов'язане із конкретним змістом тексту, якому він передує, (2) вказування на те, що надалі буде літературна “річ” (яка насправді є товаром); іншими словами, заголовок завжди виконує подвійну функцію: оголошування і вказування» [1, с. 501].

М. Уельбек своїм заголовком «Покора» одразу промаркував даний роман і змусив читача ідентифікувати семантичне поле цього слова. Показово, що вперше ідея написання цього роману датується січнем 2013 р., а персонажем до нього було обрано – «La Conversion», що в перекладі

звучить, як «Перетворення», «Навернення». Слід також зауважити, що текст писався протягом 2014 р., однак початково наскрізною лінією проступала католицька проблематика, яка була близькою і добре знаною автором: «Спочатку перипетії повинні були розгортатися довкола перетворення Франсуа – головного персонажа – в дусі Жоріса-Карла Гюїсманса – французького письменника, який еволюціонував від натуралізму, декадансу до католицизму. Перетворення есплікується в двох епізодах: ситуація біля статуї Чорної Мадонни в містечку Рокамадур, де Франсуа відчуває духовне піднесення і одразу ж все зникає, а герой самотній у розпачі повертається до місця паркування, та його тижневе перебування в Абатствах Сен-Віктор і Нотр-Дам, де його починають дратувати загальна атмосфера монастирського життя. Франсуа не приймає католицизму» [2].

Початковий задум письменника проявив себе й у збереженому епіграфі до першого розділу книги. Зокрема, автор подав доволі поширену цитату з тексту Ж.К. Гюїсманса «На шляху»: *«До церкви Сен-Сюльпіс його привів гамір; північ розходились; храм мав от-от зачинитися. Варто було б помолитися, – подумав він, – усе ж краще, ніж поринати у марні мрії: в кріслі; але – помолитись?! Не відчуваю такого бажання; я зацькований католицизмом, що п'янить мене ароматами ладану й воску, я мовби блукаю довкола культу, до сліз зворушений молитвами, глибоко причарований псалмами та співати. Мені остогидло власне життя, я осоружний сам собі – і все ж я далекий від того, щоб заново розпочинати шлях! Зрештою... зрештою, хоч у каплицях я й відчуваю зворушення, а проте, коли виходжу, знову стаю нечутливим, сухим. Гаразд, – визнав він, підвівшись і пішовши за людьми, яких служка спрямовував до виходу, – моє серце надто тверде, випалене у шлюбах, я вже ні до чого не схильний»* [4, с. 5]. Даний епіграф якнайкраще пояснює зміну орієнтиру автора на іншу релігію. Релігію, яка б проникала у єство людини не лише у церкві, а й поза її межами. І такою релігією, на думку автора, є іслам: *«У цьому щось таємниче... Якщо я пишу романи, то я не знаю, що відбувається, коли я починаю писати. Коли щось повністю визначене, я не хочу писати, ось причина, через яку я не пишу про реальні події»* [2]. Тому згодом роман став називатися «Soumission» («Покора», «Підпорядкування», «Залежність»). І тут слід зауважити, що слово «іслам» з арабської мови перекладається саме як «покоря», «покірність», «смирність». Таким чином, зміна заголовку тексту змінила і прогнозування змісту самого тексту. Оскільки, займаючи сильну позицію у тексті, заголовок стає частиною початкового стимулу для ймовірного прогнозування смислу всього тексту, оскільки читач знає, що так виділяється в тексті щось особливо важливе. Сучасні дослідники часто називають заголовки стислою «програмою літературного твору», «ключем до його розуміння». Власне такою постає і назва роману М. Уельбека «Покора».

Отож, стає очевидним, що письменник вагався, яку ж релігію зробити ключовою у тексті, наче Мухаммад з притчі: мусульманський учений ат-Табарі (838-923) в своїх коментарях до Корану наводить притчу про обрання віри. Пророк під час своєї подорожі на небо чув голоси право-

руч та ліворуч від шляху, що молили про допомогу. Мухаммад не відізвався на їхній поклик. Незабаром до нього звернулася стара жінка, на якій були всі прикраси цього світу, проте Посланець пройшов і повз неї. Згідно з теологічним тлумаченням, голоси обабіч шляху були покликами іудейства та християнства, а в образі старої перед Посланцем постав земний світ зі всіма його спокусами.

Епіграф як код до розуміння тексту. Щодо епіграфу зауважимо, що він є другим архітектонічним складником тексту, який також є функціональним ключем до адекватного розуміння авторського задуму. Необов'язковість цього архітектонічного складника робить його особливо важливим за своєю функцією. Виступаючи водночас і як композиційний прийом, цей елемент виконує роль експозиції після заголовка, але перед текстом і пропонує пояснення чи загадки для прочитання тексту у його відношенні до заголовку, через епіграфи автор відкриває зовнішню межу тексту для інтертекстуальних зв'язків і літературно-мовних віянь різних напрямів і епох, тим самим наповнюючи і розкриваючи внутрішній світ свого тексту. Отже, епіграф постає як чинник двостороннього зв'язку: він звернений до тексту-джерела і до цитованого тексту, тому його смисл доречно шукати на перетині внутрішньотекстових і позатекстових структур. Саме епіграф передбачає ретроспективне прочитання і вимагає від читача активної участі у виробленні смислу твору.

М. Уельбек використав лише два епіграфи – до першого і п'ятого розділів. Перший, як ми вже зазначали вище, допомагає з'ясувати причини переорієнтації автора (як і героя) з католицизму на іслам. Інший ж: «Якщо іслам – не політика, то він – ніщо» (Аятола Хомейні) [4, с. 187], переконує читача у загальновідомій тезі, що «будь-яка релігія – це політика». До того ж цитата, використана як епіграф, ретельно підібрана письменником, оскільки належить іранському державному діячу, аятолі, лідеру ісламської революції 1979 року в Ірані – Рухолла Мусаві Хомейні. Верховному лідеру Ірану з 1979 по 1989 рр., який 1 лютого 1979 року після 15 років вигнання з тріумфом повернувся на батьківщину і через два дні оголосив про створення ісламської Революційної ради. Саме цей новий лідер Ірану взяв курс на перетворення країни в ісламську державу, яка й розпочала свій «тріумфальний» хід.

Фрагментація роману «Покора». Переорієнтація на іслам відчувається і на *фрагментації тексту*, оскільки М. Уельбек ділить його на п'ять розділів (фрагментів). І такий поділ вочевидь не випадковий, бо символіка цього числа для мусульман дуже явна. Хоча п'ятірка є універсальним символом людини та її п'яти почуттів (зір, слух, нюх, смак, дотик), проте в ісламській традиції число п'ять насамперед благодотвірний і захисний символ. Мусульмани вважають, що в основі їх релігії лежать п'ять стовпів, що являють собою основні приписи шаріату і становлять фундамент ісламу, тому є обов'язковими для всіх віруючих мусульман. До п'яти стовпів ісламу відносять: шахада, намаз, ураза, закят і хадж. Зауважимо, що ці стовпи ісламу не перераховуються в Корані, проте були відомі з хадису Пророка. Кожна з п'яти дій потребує внутрішньої духовної посвяти і зовнішньої ознаки наміру (ніят), як і правильного завершення кожної дії.

П'ять стовпів ісламу включають п'ять дій, обов'язкових для правовірного мусульманина. Зокрема: 1) декларація віри, що містить сповідання єдинобожжя і визнання пророчої місії Мухаммада (шахада); 2) п'ять щоденних молитов (намаз); 3) дотримання посту під час місяця Рамадан (ураза); 4) релігійний податок на користь потребуючим (закят); 5) паломництво в Мекку (хадж). Підкреслимо, що саме п'ять разів протягом дня мусульманин проводить намаз. Крім того, п'ятий день тижня, тобто п'ятниця, є священним днем для мусульман. І, найголовніше, ортодоксальне ісламське богослов'я стверджує, що Творцем встановлено п'ять періодів людського буття. Перший – життя в світі душ, другий – в утробі матері, третій – життя на цьому світі, четвертий – в світі Барзах, що є проміжним станом людської душі в часи між смертю та днем воскресіння, п'ятий – життя після Судного дня та перебування, відповідно до ступеня праведності, в раю чи пеклі. Проте число п'ять неодноразово фігурує і в самому тексті. Згадаймо хоча б той факт, що університет «Париж-III», в якому працює головний герой Франсуа розташовується саме в п'ятому окрузі [4, с. 11].

Таким чином, першопочатковий задум автора був спрямований вбік католицизму, проте відбулася переорієнтація на іслам, що відбулося на всіх рівнях тексту. Особливо чітко ісламське спрямування тексту проявляється на рівні його паратекстуальних чинників: заголовка, епіграфа, фрагментації тексту, що свідчить про глибоко продуману форму самого тексту і доволі ретельний підхід до втілення задуму. Дані архітектонічні чинники спрямовані, насамперед, спрямувати читачку рецепцію у відповідно авторському задумові ключі.

Список використаних джерел

1. К Барт Р. (2001). Текстуальний аналіз «Вальдемара» Е. По. Слово. Знак. Дискурс : антологія світової літературно-критичної думки XX ст. / за ред. М. Зубрицької. 2-е вид., доп. Львів : Літопис, с. 501.
2. Мірошніченко В. Soumission [La Conversion] Мішеля Уельбека. URL: <http://litakcent.com/2015/03/24/soumission-la-conversion-mishelja-uelbeka/>
3. Тичініна А. Р. (2018). Трансгресія епіграфу в структуру художньої цілісності (Срджан Срдиш Саторі). Мова і культура. Київ : Вид. дім Дмитра Бураго, Вип. 21. Т.III (192). С. 71–77.
4. Уельбек М. (2015). Покора / пер. з франц. І. С. Рябчиха. Харків : Книжковий клуб «Клуб сімейного дозвілля», 256 с.
5. Genette G. (1997). Paratexts: thresholds of interpretation. Cambridge : Cambridge University Press, 427 p.
6. Magnuson P. (1998). Reading Public Romanticism. Princeton: Princeton University Press, 232 p.

Наукове видання

«Платон мені друг, але істина дорожча»:
між вірністю пам'яті та пошуком істини

Матеріали III Міжнародної молодіжної конференції

За загальною редакцією:

Тичініної Альони Романівни
Горохолінської Ірини Володимирівної
Калинич Катерини Федорівни
Бешлей Ольги Василівни
Христана Назарія Михайловича
Луцана Ігоря Васильовича

Дизайн та верстка

Юліанна Віщак

Підписано до друку 27.05.2025. Формат 60х84/16
Папір офсетний. Електронне видання.
Умов.-друк. арк. 19,6. Обл.-вид. арк. 20,0. Зам. 3-007.
Видавництво Чернівецького національного університету
58012, Чернівці, вул. Коцюбинського, 2
e-mail: ruta@chnu.edu.ua

Свідоцтво суб'єкта видавничої справи ДК №891 від 08.04.2002

2025

ISBN 978-966-423-966-7

Дизайн:
Юліанна Віщак